

Νάντια Ουρμπινάτι

Εκλογές και αντιπροσώ πευση

Μετάφραση – Επιμέλεια: Θανάσης Γιαλκέτσης

Ολοι στο προσκέφαλο της μεγάλης ασθενούς, της δημοκρατίας. Εδώ και περίπου είκοσι χρόνια, όποιος μελετάει τη δημοκρατία και όποιος δρα μέσα σε αυτήν αντιλαμβάνεται ότι βρίσκεται σε κρίση. Είναι όμως αληθινά η δημοκρατία ένα άρρωστο σώμα; Η χρήση της ιατρικής γλώσσας δεν είναι εύστοχη επιλογή, επειδή προϋποθέτει ένα ιδεατά υγιές σώμα κι έπειτα επειδή, όπως έλεγε ο Ράινχαρτ Κοσέλεκ, η «κρίση» στο αρχικό της νόημα σήμαινε έκφραση γνώμης και επομένως, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, είναι θεμελιώδης προϋπόθεση της πολιτικής. Εκείνο που αντιλαμβανόμαστε (ως πολίτες) και που μετράμε (με τις δημοσκοπήσεις) είναι μια δυσλειτουργία των δημοκρατικών θεσμών και πριν απ' όλα των εκλογών και της αντιπροσώπευσης. Από δω προέρχεται το συναίσθημα των πολιτών ότι δεν ακούγεται η φωνή τους, η αίσθηση ότι είναι ανώφελη η ισχύς τους.

Εκλογές και αντιπροσώπευση συνδέονται με διπλό νήμα: θέτουν σε κίνηση την πολιτική μηχανή της διαμόρφωσης των γνώμων και των ομάδων ή κομμάτων και την κρατούν

διαρκώς αναμμένη, επειδή η έκβαση μιας εκλογικής αναμέτρησης δεν ολοκληρώνει το παιχνίδι, αλλά το αλλάζει. Ο σχηματισμός μιας πλειοψηφίας και ενός κοινοβουλίου είναι η αρχή μιας νέας φάσης της εργασίας σύνδεσης θεσμών και κοινωνίας, σε συνάρτηση με τον έλεγχο, την επιτήρηση και την ώθηση που γεννά η δράση των πολιτών. Μαζί με τη θεσμική μηχανή, οι εκλογές και η αντιπροσώπευση θέτουν σε κίνηση και εκείνη της γνώμης ή μάλλον των διάφορων γνώμων, που διαμορφώνονται με τις πιο διαφορετικές μορφές: μέσω των μέσων μαζικής πληροφόρησης και επικοινωνίας, μέσω των ομάδων πίεσης, καθώς και μέσω των κινημάτων των πολιτών, που εκφράζουν δημόσια τη δυσαρέσκειά τους ή τις επιθυμίες τους. Αυτή την περίπλοκη διαδικασία, που μέσω της εκλογικής οδού γεννάει την αντιπροσώπευση, την ονομάζουμε σήμερα δημοκρατία.

Πρόκειται επομένως για μια δυαρχία, επειδή είναι δύο οι αρχές που διαμορφώνονται και εκφράζονται. Η πρώτη είναι εκείνη της απόφασης, που βρίσκει στους θεσμούς το κανονιστικό της θεμέλιο και πηγάζει από την πρώτη απόφαση: την ψήφο. Η δεύτερη, που βρίσκει έξω από τους θεσμούς το πεδίο έκφρασής της, το οποίο προστατεύεται από το Σύνταγμα με τα δικαιώματα ελευθερίας (της έκφρασης, του συνεταιρίζεσθαι κ.λπ.), είναι η γνώμη. Η γνώμη βρίσκεται σε διαρκή κίνηση χωρίς να έχει (δεν πρέπει να έχει) την εξουσία να υπαγορεύει τις αποφάσεις. Εκείνο που σήμερα αποκαλούμε «κρίση» είναι μια αληθινή εσωτερική δυσλειτουργία σε αυτούς τους δύο κόσμους και μάλιστα στις σχέσεις τους. Καθώς οι σύγχρονες δημοκρατίες είναι έμμεσες, και επομένως η βούληση των πολιτών δεν μεταφράζεται άμεσα σε απόφαση, αλλά μέσω εκλεγμένων αντιπροσώπων, η κατάσταση της αντιπροσώπευσης είναι ο πυρήνας της κατάστασης των δημοκρατιών.

Οι δυσλειτουργίες ή οι «κρίσεις» αφορούν πράγματι την αντιπροσώπευση (ο λαϊκισμός είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, καθώς παλεύει για την αντιπροσώπευση του «αληθινού» λαού). Στην τελευταία δεκαετία, οι μελετητές είναι διαιρεμένοι, συχνά ριζικά, μεταξύ εκείνων που ασκούν κριτική στο ίδιο το εκλογικό θεμέλιο (στην ψήφο) και εκείνων που ασκούν κριτική στις υποδομές της αντιπροσώπευσης (στα κόμματα και στα μέσα μαζικής επικοινωνίας). Η πρώτη κριτική είναι πολύ επικίνδυνη για τη δημοκρατία. Ταυτίζεται εύκολα (το βλέπουμε στο βιβλίο του Τζέισον Μπρέναν «Εναντίον της δημοκρατίας») με την αντίδραση εναντίον του κεντρικού ρόλου της ψηφοφορίας, με αποτέλεσμα να προτείνει είτε να ψηφίζουμε όλο και λιγότερο (ή και να ψηφίζουν μόνον οι ειδικοί) είτε να διαχωριστεί η αντιπροσώπευση από την ψήφο και να εκφράζεται από συνελεύσεις επιλεγμένες με κλήρωση.

Η δημοκρατία της λοταρίας –lottocratic democracy– είναι το αποτέλεσμα μιας δυσaréσκειας για τις εκλογές, που διαρκεί εδώ και χρόνια και που εκφράζεται τόσο από συντηρητικούς όσο και από ριζοσπάστες με διαφορετικά επιχειρήματα: οι εκλογείς είναι αμαθείς, η ψήφος χειραγωγείται από την προπαγάνδα, οι εκλεγμένοι κάνουν ό,τι θέλουν και η αντιπροσώπευση καταλήγει στην πράξη να ταυτίζεται με το κοινοβούλιο. Μια άλλη απόδειξη είναι οι χειρίστες πλειοψηφίες που αναδεικνύονται. Με δυο λόγια, ο παλιός σκεπτικισμός απέναντι στην ψήφο επιστρέφει δυναμικά στον αφρό στους κακότεχους καιρούς μας: καλύτερα να κυβερνούν οι ειδικοί και όχι οι εκλεγμένοι, καλύτερα οι συνελεύσεις με κλήρωση και όχι τα εκλεγμένα κοινοβούλια. Με δυο λόγια, αυτοί οι «γιατροί» στο προσκέφαλο της κρίσης της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας θεωρούν ότι όλο το πρόβλημα (η σύγκρουση, η παραταξιακή διαίρεση, ο ανταγωνισμός, η έλλειψη ειδικών γνώσεων) γεννιέται από την ψήφο. Αυτή η ερμηνεία στηρίζεται στον μύθο της τεχνοκρατικής αμεροληψίας. Δεν ενδιαφέρεται για όσα συμβαίνουν στον κόσμο της γνώμης, της άλλης αρχής.

Με τη γνώμη ασχολούνται εκείνοι οι οποίοι, επειδή επικεντρώνονται στην εκλογική αντιπροσώπευση, θεωρούν ότι τα προβλήματα δυσλειτουργίας είναι προβλήματα διαφθοράς του συστήματος, που αρχίζουν στην ενδιάμεση διάσταση, σε εκείνο τον ευρύ κόσμο όπου δρουν κινήματα, κόμματα και μέσα μαζικής επικοινωνίας. Το πρόβλημα πρέπει να αναζητηθεί στους παράγοντες που δημιουργούν τις γνώμες, προετοιμάζουν το πολιτικό προσωπικό, διαχειρίζονται την επιλογή του και τέλος δρουν στους θεσμούς. Αυτή η διάσταση της πολιτικής πρακτικής είναι σήμερα σε μια φάση σεισμικών ανατροπών και εξαιτίας της πληροφορικής επανάστασης. Είναι γεγονός ότι τα κόμματα είναι σήμερα κάτι διαφορετικό από την οργάνωση που αποβλέπει στην κατάκτηση της πλειοψηφίας με την ευρεία συμμετοχική συναίνεση των πολλών. Είναι αντίθετα επικοινωνιακές μηχανές που δημιουργούν φωτογενείς ηγέτες και παράγουν λόγους και εκλογικές εκστρατείες.

Οι πολιτικοί συνδέονται με ένα τμήμα της κοινωνίας (το πλουσιότερο), προκειμένου να

έχουν επιτυχία, και χρησιμοποιούν έπειτα τους θεσμούς για να ανταποδώσουν την εύνοια σε όσους τους χρηματοδότησαν. Η αντιπροσώ πευση των πολιτών εκφυλίζεται και στη θέση της βρίσκεται μια αληθινή ολιγαρχία, που κινητοποιεί τον κόσμο της γνώμης (audience democracy), για να δρα χωρίς αντιστάσεις στους θεσμούς. Η δυσλειτουργία για την οποία παραπονιόμαστε δεν βρίσκεται στις εκλογές, στο δικαίωμα ψήφου, αλλά στη διαπλοκή της πολιτικής και της οικονομικής εξουσίας, την οποία το τέλος των οργανωμένων κομμάτων κατέστησε χρόνια. Αυτή είναι η διάσταση που θα άξιζε τη μέγιστη προσοχή, επειδή ο μετασχηματισμός των πολιτικών καθεστώτων δεν γίνεται μόνο με βίαιες μεθόδους, αλλά περνάει και από πλάγιες οδούς. Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία μπορεί να γίνει εκλεγμένη ολιγαρχία χωρίς να το αντιληφθεί κανείς.

[Πηγή: Εφημερίδα των Συντακτώ ν, 25.06.2023](#)